

MIRANDA LEVANAT-PERIČIĆ

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku i slavistiku

Obala kralja Petra Krešimira IV. 2, HR – 23000 Zadar

MORFOLOGIJA MITSKOG ČUDOVIŠTA

Ovaj rad polazi od pretpostavke da se arhetipska otpornost mitskog čudovišta temelji na građi njegova tijela koje je ujedno i tijelo kulture koja ga je kreirala. Naime, u opreci prirode i kulture, tijelo čudovišta predstavlja kulturu. Ta uloga mu pripada, ne samo zato što se ono, za razliku od visokomimetičkog obrasca junaka, u prirodi ne potvrđuje, nego u prvom redu stoga što je život čudovišta autohtoni proizvod svijeta književnosti i što su temelje alternativnih svjetova mogla postaviti jedino bića koja izvire iz mašte, netaknuta zakonima zbilje.

U prvom dijelu ovog rada analizira se morfologija izabranih čudovišta kao temelj za daljnje izlaganje morfologije kulture koja ih proizvodi. Kriterij reprezentativnosti junaka koji je u sukobu s određenim čudovištem, reducirao je prikaz na 31 primjer čudovišta izabranih iz 14 drevnih predaja. Tablični morfološki prikaz daleko je od sveobuhvatnog; izostavljena su sva reprezentativna čudovišta koja u određenoj kulturi nemaju rivala, kao i brojne predaje za koje nije bilo dovoljno pouzdanih izvora.

U drugom dijelu rada, polazeći od izlaganja morfologije, razmatra se odnos estetske, etičke i ontogenetske dimenzije čudovišnog, te se analizira njegova psihološka i ideološka funkcija. Na kraju se nudi definicija čudovišta utemeljena na prethodno obrazloženim proturječjima mitskog fenomena čudovišnosti.

KLJUČNE RIJEČI: *mit, morfologija, čudovište, kultura, etika, estetika.*

I. UVOD: ŠTO SU ČUDOVIŠTA JUNAKU?

Od Egipta i Babilona, pa sve do Hollywooda; od početka stvaranja prvih alternativnih svjetova u mitu i epu, pa sve do virtualnog svijeta računalnih igara, u svakoj bitci i sukobu, junaku se suprotstavlja barem jedno čudovište. Prolaze stoljeća, izmjenjuju se civilizacije, razvijaju novi mediji, a obrazac junaka i čudovišta odolijeva, prilagodljiv i fleksibilan poput neizlječive i urođene bolesti od koje pati tkivo pripovijedanja u svim kulturama. Budući je riječ o obrascu utemeljenom na konfrontaciji i kontrastu, u zastrašujućem i odvratnom tijelu čudovišta svoje mjesto našlo je sve ono što određeno društvo smatra bolesnim, nastranim i lošim, dok idealizirana slika koju utjelovljuje junak iscrpljuje gotovo sve pozitivne mogućnosti u skladu s predodžbama kulture kojoj pripada. Polazište je ovog rada pretpostavka da su tijelo čudovišta i tijelo junaka izgradile kulturološke opreke pomoću kojih

se može iščitati semantika određene kulture, ali i semantičke tipološke univerzalije koje svjedoče o poligenezi priče o čudovištu i junaku.

1.1. ZAŠTO NAM JE PRITOM ČUDOVIŠTE ZANIMLJIVIJE OD JUNAKA?

Kolikogod se junaku divili jer njegovo biće rese mnoge vrline, moramo priznati da on svoju slavu ne duguje vrlinama, nego čudovištu. Svladavanje neke nemani jedino je što junaka može izdvojiti iz svijeta prosječnosti i njegove poželjne tjelesne gabarite promovirati u perfekciju izuzetnog božanskog porijekla. Pritom ne mislim na uobičajeni kontrast dobra i zla u kojem se dobro definira tek u odnosu prema zlu, niti na to da se u borbi s čudovištem može bolje istaknuti junački značaj, nego tvrdim da je čudovište nezaobilazni i nužni uvjet rađanja junaka; često i njegova jedina misija. Pobjeda nad čudovištem utkana je u rast junačkog značaja, a toliko je predvidljiva i neizbježna, jer predstavlja temeljnu predispoziciju razvoja junaka. Čudovište je stoga pravo naličje junaka, a naličje je skrivena slika lica koja stoji iza vidljivog (lica) i omogućava njegovu identifikaciju. Tek nakon što uzmemo u obzir i naličje slike, možemo sagledati cjelinu, jer nam slika junaka nudi iskrivljenu metonimijsku viziju kolektiva, *pars pro toto* u kojemu cjelina oblikuje svoju sliku u idolu preko kojega će štovati sebe i diviti se sebi, dok je u slici čudovišta spremljeno i sakriveno sve što je oduzeto idolu da bi se mogao formirati, a oduzeto mu je sve ono što se u slici društva ne smije ili ne želi vidjeti, ukoliko ono želi stvoriti dobro mišljenje o sebi. Junak je idealizirana personifikacija društva, a čudovište tu idealizaciju omogućava. Junak je iluzija, a čudovište njeno pokriće. Ono je polog njegova junačkog kredibiliteta.

Što bi, primjerice Beowulf bio bez Grendela, Tezej bez Minotaura, Indra bez Vrtre? Kako bismo uopće, bez Grendela, Minotaura i Vrtre mogli prepoznati Beowulfa, Tezeja ili Indru? Što bi konačno, Beowulfa učinilo Beowulfom? Jedino je Grendel mogao ponuditi inspiraciju koja je od Beowulfa stvorila biće s funkcijom junaka pjesničkog djela. Da se kojim slučajem u priči o junaku ne javlja borba s čudovištem koja zahtijeva nadljudsku snagu i ponekad natprirodne sposobnosti, sve bi se junakove vrline kretale u okvirima vjerojatnog i mogućeg, pa bi epski i mitski junak bio samo čovjek, biće utopljeno u osrednjosti koje ne može pokretati zbivanja u epskom spjevu ili mitskoj priči. Glavna je svrha Beowulfova književnog života upravo svladavanje Grendela; bez tog sižea junačka priča izgubila bi svoju okosnicu, a mit temelj na kojemu se izgradio. Mislim da nije odveć smiono, već vrlo utemeljeno zaključiti da je upravo postojanje čudovišta omogućilo, ne samo konstituiranje književnog lika junaka, nego i same književnosti. Prostor čudovišnog, prostor je čiste imaginacije u okviru kojega nastaje svijet konkurentan zbilji, svijet u kojemu je i zbiljskoj građi omogućena preobrazba u fikciju. I dok morfologija junaka ne predstavlja analitički izazov već i stoga što njegovo mimetičko biće utjelovljuje poželjne predodžbe i kvalitete koje potiču identifikaciju, od tijela čudovišta zaziremo jer, iako imaginarno, ono je ipak "porod od tmine". Čini se ipak da je vrijeme inspiracije junakom u komparativnoj mitologiji iza nas, te se značaju čudovišta u suvremenim komparativno mitološkim, antropološkim i kulturalnim studijima posvećuje sve više pozornosti. Taj pomak interesa možda je najbolje izrazio J. J. Cohen tvrdnjom da značaj svake kulture možemo odrediti na temelju čudovišta koje proizvodi, jer je tijelo čudovišta ujedno i tijelo kulture.¹

¹ Usp. Jeffrey Jerome Cohen, "Monster Culture (Seven Thesis)", u: *Monster Theory: Reading Culture*, University of Minnesota Press, 1997, str. 3.

Kako pristupiti tom nepravedno zapostavljenom virtualnom biću? Naravno, oprezno. Riječ je o biću koje ulijeva strah ne samo svojim proporcijama i fizionomijom. Izuzetnu pažnju zaslužuje i radi svoje besmrtnosti jer je taj čisti proizvod imaginacije, nastao čim je čovjek razvio simboličku djelatnosti, opstao gotovo neizmijenjen do danas. Ovaj tekst kreće od pretpostavke da čudovište nije metafora zla, nije slika zloće, nego biće paralelnog svijeta kojega je stvorila ljudska mašta da bi u fiktivnom svijetu riješila nešto što nije moguće riješiti u zbilji. O tome da je problem kojega treba rješavati čudovište ujedno i stalan problem ljudske prirode i društva, bez obzira na promjene epoha i stilova, svjedoči arhetip čudovišta koji se od vremena Babilona do danas nije znatno promijenio.

Da bismo definirali osnovni model koji dijele različite kulture, na tablici koja slijedi izdvojiti ću nekoliko imena čudovišta i junaka navodeći predaje kojima pripadaju i opis tjelesne građe, odnosno morfologiju. Pritom neću praviti žanrovsku podjelu, odnosno neću strogo razlučivati kozmogonijske mitove od epskih priča. Iako postoje znatne morfološke razlike između dijakronijski udaljenih kozmogonijskih čudovišnih nemani koje predstavljaju prvobitni kaos i imaginarnih bića zastrašujućih dimenzija i kvaliteta koja se javljaju u kasnijim epskim tekstovima, krenut ću od pretpostavke da kozmogonijske nemani i epska čudovišta dijele temeljni zajednički obrazac. Tu pretpostavku temeljim na analogiji s obrascem epskog junaka i mitskog boga ratnika koji je gotovo identičan². Pokušat ću kozmogonijske nemani protiv kojih se bore bogovi ratnici proučavati istim parametrima kao i čudovišta koja svladavaju junaci epskih djela, da bi nakon opisa njihove morfologije, tu izdvojenu tjelesnu građu analizirala s obzirom na ontogenetsku, psihološku, etičku, estetičku i ideološku funkciju koju u svijetu književnosti ima čudovište.

JUNAK / BOG RATNIK	ČUDOVIŠTE	MORFOLOGIJA ČUDOVIŠTA	PREDAJA
Seth	Apophis/ Apep	Divovska zvijer iz mračnog podzemlja. ³	egipatska
Gilgameš	Humbaba	Trup prekriven ljuskama. Na glavi ima rogove divljeg bika, na lavljim šapama jastrebove pandže, a rep i "ud rasplodnje" završavaju zmijskom glavom. ⁴	sumersko-akadska

² U povijesti mitologije brojna su istraživanja posvećena upravo obrascu mitskog junaka, odnosno bogar ratnika. Engleski folklorist Lord Raglan u svom djelu *The Hero* (1936) poistovjećuje mitskog junaka s obrednim božanstvom. Najprije kralja povezuje s junakom, a zatim junaka s bogom: junaci su kraljevi, a kraljevi su bogovi. Na dvadeset i jednoj mitskoj priči koje ispituje otkriva detaljan obrazac na kojemu se temelje priče o bogolikom junaku, a sastoji se od od 22 točke. Za razliku od Lorda Raglana koji je istraživao mit na ritualističkim temeljima, Otto Rank je istraživanje iste teme u svojoj knjizi *The Myth of the Birth of the Hero* utemeljio na psihoanalizi. Otto Rank čak i u kozmogonijskim mitovima vidi priče o junačkom pothvatu stvaranja svijeta u kojima važnu ulogu ima mitski junak. Obrazaca života junaka ispitao je na preko trideset mitova. O njihovim radovima detaljno piše Robert A. Segal u: *Mith: A Very Short Introduction*. Oxford University Press, 2004, str. 88. i str. 95. Toj je temi svoje radove posvetio i američki mitolog Joseph Campbell, *The Hero With the Thousand Faces* (prvo izdanje 1949.), zatim francuski indoeuropeist Georges Dumézil, te brojni drugi autori koji su se bavili istraživanjem tematskih sižea mita.

³ Usp. Gillmore, David D., *Evil Being, Mythical Beasts, and All Manner of Imaginary Terrors*, University of Pennsylvania Press, 2003, str. 29.

⁴ *Gilgameš, sumersko-babilonski ep*, s njem. prev. Stanislav Preprek, Veselin Masleša, Sarajevo 1985, str. 75.

Marduk	Tiamat	Divovski ženski demon. Ima tijelo reptila prekriveno ljuskama, ptičje noge i pandže; rogove bika.	babilonska
Bog Oluje	Illuyanka	Demonska divovska zmija ⁵	hetitska
Tešub	Ullikummi ⁶	Kameni div napravljen od diorita ⁷ , gluh i slijep. Popeo se na rame morskog diva Upelluria i narastao do neba ugrožavajući bogove.	
Baal	Jam	Sedmoglava divovska zmija koja ima ulogu vladara mora ⁸	kanaanska (ugaritska)
Indra	Vrtra	Divovska zmija koja se ovila oko izvora sedam rijeka.	staroindijska (vedska)
	Vala ⁹	Neman koja je poput velike kamene ograde zarobila stoku.	
Rāma	Rāvana	Div velik poput planine, izuzetne snage, tijela odvratnog i unakaženog ožiljcima. Ima deset glava, dvadeset ruku, oči bakrene boje, zube srpaste poput mladog Mjeseca ¹⁰ .	staroindijska (epska)
Thraētaona	Aži Dahāka ¹¹	Troglavi zmaj/zmija	staroiranska (avestička)
Feridun	Zohak ¹²	Čudovišni ratnik kojemu iz ramena rastu zmije koje se hrane dječjim mozgom.	iranska
Jahve	Levijatan	Morska neman koja nalikuje divovskom krokodilu čudovišnih kljova iz kojih suklja oganj, plamenovi i para slična dimu ¹³ . Ima tijelo prekriveno ljuskama.	hebrejska

⁵ Usp. Matasović, Ranko, "Mit o Illuyanki i Bogu Oluje", u: *Kultura i književnost Hetita*, Matica hrvatska, 2000, str. 141-145.

⁶ Puhvel smatra da je ovaj mit, s jedne strane preko Feničana "doputovao" do Hesioda u 8. st. pr. Kr., a s druge strane kulturnim filtrima preko Male Azije do Apolodora i Nonnosa gdje se javlja u ponešto drukčijoj verziji, te postao temeljem grčke verzije u mitu o Tifeju / Tifonu. Motivskih je podudarnosti doista mnogo: i Tifej kao i njegov hetitski uzor kod Apolodora i Nonnosa stoji u moru, stopalima čvrsto ukopan na morskome dnu, dok mu je trbuh u zraku, a kosa pod oblacima. Također, oba diva predstavljaju posljednju nadu za vraćanje na prijestolje svrgnutog božanstva koje je proždralo svoje potomke, hetitskog Kumarbija i grčkog Kronosa. Usp. Jaan Puhvel, *Comparative mythology*, Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 1989, str. 25-29.

⁷ *Dubinska eruptivna stijena, tamne boje i zrnate strukture*, Anić-Goldstein, *Rječnik stranih riječi*, str. 304.

⁸ Usp. Gillmore, nav. dj., str. 33.

⁹ U Ježićevom prijevodu Vrtra je Zapriek, a Vala Grotlo. Usp. *Rgvedski himni*, str. 208-211.

¹⁰ Usp. Veronica Ions, *Indijska mitologija*, Opatija: Otokar Keršovani, 1985, str. 116.

¹¹ Usp. Puhvel, *nav. dj.*, str. 111.

¹² *Isto*, str. 31.

¹³ Graves, R.- R. Patai, "Opis praiskonskih nemani", u: *Hebrejski mitovi*, Zagreb: Naprijed, 1969, str. 44-47.

	Behemot ¹⁴	Zvijer koja je po svemu sudeći nalik divovskom nilskom konju. Biblijski komentatori smatraju ga muškom i zemaljskom varijantom Levijatana koji je ženska i morska neman.	
Zeus	Tifej / Tifon	Div sa stotinu zmajevih glava koje iz očiju sijevaju vatru. Svaka se pojedina glava glasa na svoj način- urlikom lava, lavežom psa, prodornim zviždukom itd. ¹⁵	grčka
Apolon	Piton	Odvratni zmaj zmijskog tijela prekrivenog ljuskama, ovijen oko lovorova stabla koje je izraslo na izvoru ispred njegove pećine .	
Heraklo	Geiron/Gerion	Troglavi div ¹⁶ . U nekim izvorima opisuje se kao nakazni div s tri tijela, odnosno s trostrukim tijelom. ¹⁷	
	Lernejska Hidra	Devetoglavi reptil otrovne krvi i daha. Njezine glave imaju sposobnost regeneracije. ¹⁸	
	Kerber	Pedesetoglavi krvoločni pas s repom zmije i otrovnom slinom ¹⁹	
Belerofont	Himera	Velika, snažna, brzonoga zvijer što <i>riga pomamnu vatru</i> . Ima tri glave: lavlju, kozju i zmijsku. ²⁰	
Tezej	Minotaur	Ima ljudsko tijelo i glavu bika.	
Perzej	Meduza	Jedna od triju Gorgona s kojima dijeli isto tijelo. Za razliku od svojih sestara, ona je smrtna. Skamenjuje one koji je pogledaju.	
Edip	Tebanska Sfinga ²¹	Ima tijelo lava, krila orla i glavu žene.	

¹⁴ Ime ovog čudovišta izvedeno je od plurala hebrejske riječi *b'hemah*, što znači "zvijer". Usp. Gillmore, str. 34.

¹⁵ Hesiod, *Postanak bogova*, str. 144-7.

¹⁶ *Isto*, str. 105.

¹⁷ O tome usp. Zamarovský, Vojtech, *Junaci antičkih mitova: leksikon grčke i rimske mitologije*, Zagreb: Školska knjiga, 1973, str. 101.

¹⁸ Usp. Gillmore, *nav. dj.*, str. 40. Također, Hesiod, *nav. dj.* str. 107.

¹⁹ Rodila se iz veze nemani Tifona i *besmrtnje djeve* Ehidne. Braća su joj Kerber i Ort, a sestra Himera. Usp. Hesiod, *nav. dj.*, str. 107.

²⁰ *Sprijeđa lav, odostraga pak zmaj, u sredini koza;*

Strašnu je rigala silu iz sebe žarovitog ognja. Hesiod, *nav. dj.*, str. 107.

²¹ Sfinge se javljaju na egipatskim slikama i kipovima već oko 3000. god. pr. Kr., pa predstavljaju vjerojatno najstariji (plastični) primjer čudovišta. U drevnim egipatskim vremenima postojalo je više vrsta sfingi. Najpoznatija je tzv. *androsfinga* s ljudskom, najčešće ženskom glavom i tijelom lava. Poznate su još i *kriosfinga*, s tijelom lava i glavom ovna, te *hierosfinga*, s tijelom lava i glavom sokola. O tome v. Gillmore, *nav. dj.*, str. 27.

Odisej	Polifem	Jednooki div ljudožder.	
	Thrymyr	Div koji je ukrao Thórrrov malj <i>mjöllnir</i> kojim mu kasnije Thorr razbija glavu. ²²	
Thórr	Hrungnir ²³	Div kamene glave i kamena srca kojega je ubio Thórr.	nordijska
	Midgardsormr/ Jörmungandr ²⁴	Morska zmija koja se ovila oko <i>Središnjeg doma</i> ²⁵ (Midgard), svijeta u kojemu žive ljudi i koji je obavijen oceanom. Nakon što ju je Odin bacio usred oceana toliko je narasla da obavija cijeli svijet držeći se zubima za vlastiti rep ²⁶ .	
	Nídhöggr	Zmaj koji na "obali leševa" (Náströnd) siše tijela mrtvaca. Ovio se oko zimzelenog jasena Yggdrasilla, svetog stabla koje raste usred kozmosa. ²⁷	
Sigurd	Fáfnir	Zmaj, čuvar blaga.	
Lug	Balor	Najpoznatiji pripadnik čudovišne porodice Fomor. U nekim izvorima naziva se jednookim, što nije sasvim precizno. To stvorenje ima dva oka, ali samo na jedno vidi. To je tzv. "Balorovo oko" koje odgovara predodžbi zlog oka u nekim mitologijama. Kapak njegova dobrog oka toliko je težak da je potrebna snaga četvorice muškaraca da ga se podigne. Lug ga je u žestokoj bitci potpuno oslijepio ²⁸	keltska ²⁹
Cú Chulainn	Morrígain	Čudovišna božica rata koja mijenja oblike u različite vrste životinja. Javlja se u liku jegulje, vučice i crvenog teleta bez rogova ³⁰ .	
Beowulf	Grendel	Divovski ljudožder koji je zapravo kriptomorf, predstavljen samo sjenom, jer on je <i>u mračnoj noći vrebač što klizi u sjeni</i> ³¹ . Paklena narav zrcali se u njegovom pogledu: <i>iz očiju mu lilo nemilo svjetlo nalik na plamen</i> . ³²	staroengleska

²² Puhvel, *nav. dj.*, str. 204.

²³ Usp. Robinson, H. S.- K. Wilson, *Mitovi i legende svih naroda*, Beograd: Rad, 1976, str. 270. Također, Puhvel, *nav. dj.*, str. 203, 204.

²⁴ Puhvel, *nav. dj.*, str. 202. Isto, Gillmore, *nav. dj.*, str. 35.

²⁵ Maček-Pálsson-Simek, *Staronordijska mitologija i književnost*, Zagreb: ArTresor naklada, 2003, str. 19.

²⁶ Ruth Smith (ed.), *The Tree of Life*, New York: The Viking Press, 1957, str. 58.

²⁷ Pálsson, Herman, "Völuspá", u: *Staronordijska mitologija i književnost, nav. izdanje*, str. 75-93. Također usp. Ruth Smith, *nav. dj.*, str. 55.

²⁸ Robinson-Vilson, *nav. dj.*, str. 239-41.

²⁹ Podaci o keltskoj predaji preuzeti su iz doktorske disertacije Ranka Matasovića, *Rekonstrukcija teksta u inoeuropeistici*, Zagreb, 1994, str. 298-299.

³⁰ Matasović, *nav. dj.*, str. 321.

³¹ *Beowulf*, sa staroengleskog preveo Mate Maras, Zagreb: ArTresor naklada, 2001, str. 75, stih 702-3.

³² Isto, str. 75, 726-7.

Praveći izbor među brojnim čudovištima zastupljenih u drevnim predajama, da bih oblikovala tablicu u kojoj možemo pratiti odnos junaka i čudovišta u određenoj predaji, te opis građe čudovišta, krenula sam od uzorka bogolikih junaka, odnosno junaka božanskog porijekla i bogova ratničke naravi koji su za određenu predaju reprezentativni. Prezastupljenost likova koji pripadaju grčkoj predaji rezultat je dostupnosti izvora i oskudnosti istih u starijim predajama, primjerice u egipatskoj i sumersko-akadskoj. Staroindijska predaja, kako starija vedska, tako i mlađa epska, bogata je čudovištima raznovrsna porijekla i raznolike građe. No, u osebujnom razvoju pripovjedačke i religijske tradicije, indijska su čudovišta vremenom dobila takve duhovne moći, da mi je zapravo nemoguće neke od njih uklopiti u uobičajenu predodžbu o čudovištu. Naime, u zapadnoj civilizaciji koja počiva na drevnim bliskoistočnim, i hebrejskim temeljima, nikad se nije razvila neman koja ima mogućnost samospoznaje.³³ U ranijim vedskim tekstovima takvih čudovišta još nema, međutim u kasnijem razvoju, određene nemani povremeno postaju moćnije od bogova time što mogu pokazati veću ustrajnost u asketskom trpljenju i meditaciji. Stoga smatram da aspekt čudovišnosti u indijskoj tradiciji zahtijeva posebno razmatranje koje nadilazi okvire ovog rada. Zato sam iz te tradicije pažljivo selektirala one primjere bogolikih junaka koji imaju obilježje reprezentativnosti u indijskoj predaji, pazeći istodobno da "njihova" čudovišta ne izlaze iz okvira predodžbi o čudovišnosti čudovišta koja su se našla u ovom izabranom društvu. Moram ipak napomenuti da i Rāvana, pa i Vrtra u svojoj kasnijoj hinduističkoj interpretaciji, imaju velike duhovne moći, što ih razlikuje od krajnje pojednostavljene psihologije svih ostalih čudovišta čiji se unutarnji život, ako o njemu uopće može biti govora, svodi uglavnom na bestijalne nagone i pretjeranu agresivnost.

³³ Ova je teza u početku bila samo slutnja. Dugo sam razmišljala o njenoj možebitnoj proizvoljnosti koja je posljedica sklonosti jedne indologinje da sve što je indološko, pa makar imalo dimenziju čudovišnog, proglasi izuzetnim. Dugo sam i u svojim mislima i u dostupnoj literaturi tražila čudovišno biće koje bi ovu tezu moglo osporiti. Pritom me, izuzev tebanske Sfinge i Sotone, ništa nije zbunjivalo. No, iako Sfinga pred Tebom demonstrira oštroumlje smišljajući paklene zagonetke, njeno inteligentno biće "programirano" je isključivo za jednu funkciju, plošno je i ne možemo joj pripisati autorefleksiju. Rješavanje zagonetke koju ona postavlja predstavlja za nju propast poput "rupe u programu" koja ju čini nesvrhovitom. Nakon toga ona samu sebe poništava, jer njena jedina svrha da neznanje kažnjava smrću, ukinuta je. Nakon što više ne može svojim znanjem jamčiti smrt, ona se ne može reprogramirati, prilagoditi ili preispitati. Može se samo "ugasiti".

Osvrnemo li se na književni lik Sotone, nećemo ga ugledati, jer i kada se pojavljuje u književnom tekstu, poput primjerice *Knjige o Jobu*, nema tijelo čudovišta, pa ne može predstavljati čudovište u klasičnom smislu riječi. U književnosti se tjelesna pojavnost Sotone kojoj je glavno obilježje varijabilnost oblika, javlja puno kasnije, a utemeljena je na metafori zla koje može poprimiti sve postojeće oblike života ne bi li zavaralo čovjeka nudeći mu zlo u primamljivim i raznovrsnim pakiranjima. Sotona je tako postao zloduš koji zapravo nema vlastito tijelo, nego parazitski nastanjuje tuđe, pa njegovu morfologiju ne možemo sagledati. Osim toga, metaforička čudovišta nisu predmet ovog razmatranja, već isključivo čudovišta koja strah ulijevaju svojom snažnom i odbojnom tjelesnom pojavom koja je intelektualno najčešće, potpuno bezazlena. Sotona zastrašuje na drugoj razini; strah od Sotone utemeljen je na osjećaju krivnje; to je strah za otetu dušu i božju kaznu koja iza toga slijedi, dok se strah od čudovišta temelji, prije svega, na primarnom čovjekovom strahu od tjelesne boli ili, kako smatra Andriano (1999), od primitivnog i drevnog straha čovjeka da će ga netko pojesti. O strahovima v. kasnije u tekstu.

2. JE LI ČUDOVIŠTE ESTETSKA ILI ETIČKA KATEGORIJA?

Nositelji epskog sukoba često su likovi smješteni na razmeđu svjetova – polubogovi ili heroji koji, budući nisu ni bogovi ni ljudi, ulaze u neizbježne sukobe i s jednima i s drugima.³⁴ Svojevrsan rubni oblik života predstavlja i čudovište, negativni dvojnik junaka koji je i sam često polubog. Dok će likovi koji mogu pokrenuti zbivanja, koji žele promjenu ili unose nemir, kasnije predstavljati prototip književnog junaka, čudovište će se razviti u prototip književnog osamljenika, problematizirane osobnosti i ekscentrika koji je nerijetko i tjelesno obilježen te se njegova "čudovišnost" lako uočava označena prvenstveno njegovim tijelom.³⁵ Ono je ujedno i personificirana prepreka junaka i njegov dvojnik.³⁶

Što je to čudovišno u čudovištima a što junačko u junacima postavljeno u odnos nepremostive razlike te se mora rješavati borbom na život i smrt?

Čudovišta se od junaka najčešće ne razlikuju ni porijeklom, ni moralom. Epski su junaci lažljivci i varalice,³⁷ beščutni osvetnici,³⁸ nasilni ljubavnici,³⁹ patološki ljubomorni muževi.⁴⁰

Na čemu je onda utemeljena opreka između junaka i čudovišta? U čemu je bit čudovišnog? Gdje je izvor moći čudovišnog?

Krenut ćemo od očitog – najupadljivija razlika među njima utemeljena je na opreci tjelesnog izgleda – junaka resi izrazita ljepota, a čudovište je obilježeno izrazitom ružnoćom. Pretpostavimo li da je u epskim tekstovima ružnoća estetska, a ne etička kategorija, lako ćemo odbaciti alegorijska tumačenja borbe dobra sa zlom prikazane u slici borbe junaka sa čudovištem. Alegorijska interpretacija

³⁴ Gilgameš je "dvije trećine bog, a jednu trećinu čovjek". Svi heroji grčke mitologije su polubogovi: Heraklo je sin Zeusa i Alkmene, Perzej je sin Zeusa i Danaje; Tezej je sin Posejdona i Etre; Ahilej je također polubog, Tetidin sin. Junake Mahābhārate također resi božansko porijeklo, pa su tako svi Kaurave potomci kćeri Sunca, Tapatī i kralja Samvarane. I njihovi neprijatelji, petorica braće Pāndava sinovi su koje je Kuntī začela s različitim bogovima.

³⁵ Dovoljno je prisjetiti se Kafkinog Gregora Samse ili Grassova Oskara Mazeratha.

³⁶ Ne čudi stoga što su te, u počecima književnosti razdvojene kategorije ljudskog i čudovišnog našle svoju ponovnu simbiozu u prototipu antijunaka suvremene književnosti, praćenu premještanjem bojnog polja na prostor introspekcije. Sukob epskih dimenzija predstavljen u slici bitke junaka i čudovišta završio je svoj kružni razvoj i vratio se na početak, na drevnu predodžbu o *devama* i *asurama* među kojima istinske opreke zapravo i nema, jer su dio cjeline božanskog.

³⁷ Poznati varalica je naravno Odisej. A varanje na kocki i varanje u boju omiljena je zabava junacima *Mahābhārate*. U toj tradiciji vještina izigravanja pravila ne smatra se nepoćudnim ponašanjem, nego dijelom igre kojeja je u cilju pobjede potrebno svladati jednako dobro kao i pravila (Huizinga 1992: 84-96; Goenz-Moačanin 1996: 37-46).

³⁸ Dovoljno je prisjetiti se Ahileja kako 12 dana povlači kolima mrtvo Hektorovo tijelo oko zidina Troje, ili Odiseja koji je u krvavom obračunu pobio sve prosce, nakon čega nije poštedio ni sluškinje. Brojni su primjeri okrutne osvete u *Mahābhāratī*, a u želji za osvetom osobito prednjači Draupadi, zajednička žena petorice Pāndava. Najpotresniji primjer nepromišljene bezosjećajnosti je epizoda u kojoj su petorica braće Pāndava i njihova majka, samo zato da bi zavarali neprijatelje, u svojoj kući zapalili ženu iz niže kaste s petoricom sinova i pobjegli.

³⁹ Gilgameš vlada kao nasilni tiranin koji, kad mu se prohtije, otima žene i djevojke.

⁴⁰ Nakon što ju je spasio od bijesa Rāvane koji ju je bio oteo, Rāma je toliko svoju vjernu ženu namučio ljubomorom da se ona odlučila spaliti na lomači. Kako je vjetar nije htio progutati, Rāma se privremeno umirio da bi je nakon nekog vremena nastavio mučiti sumnjom da je "sjedila u Rāvaninu krilu", pa je ona kasnije ipak morala propasti u zemlju da bi dokazala svoju nevinost.

čudovišnosti doista bi trebala krenuti od interpretacije ružnoće i straha od ružnoće. Međutim, teško je zamisliti da bi se sukob epskih dimenzija mogao začeti isključivo oko pitanja ljepote.

Pitanje kriterija ljepote nešto je sasvim drugo. Kriterij ljepote i ružnoće određuje publika, (odnosno kolektiv u kojemu tekst nastaje) svojom reakcijom - identificira se s lijepim i poželjnim, a odvratnost osjeća prema ružnom i odbojnom. Mogućnost identificiranja s utjelovljenjem ljepote povezana je i s činjenicom da se u mitskom društvu ljepota određuje prema pripadanju ili nepripadanju određenoj vrsti. Tako, bez obzira na polubožansko porijeklo koje često resi i čudovište i junaka,⁴¹ oni se ipak razlikuju po tome što je vanjski izgled junaka određen prema idealnim mjerilima ljudske vrste, a čudovišta prema različitim oblicima neljudskog, odnosno prema svim zamislivim varijantama koje oblik neljudskog može poprimiti.⁴² Tu se opreka lijepog i ružnog pretvara u opreku ljudskog i neljudskog, odnosno pripadanja i nepripadanja određenoj zajednici. Monstruzan izgled je izgled koji ne pripada čovjeku, koji nije svojstven obilježjima ljudske vrste ili određene zajednice; to je izgled čija su obilježja svojstvena drugoj vrsti i drugoj zajednici. Prepoznavanje sličnosti s junakom omogućava identifikaciju, neprepoznavanje razlike koju predstavlja čudovište pobuđuje nelagodu. Tako se opreka lijepo:ružno razvija u opreku ljudsko:neljudsko, a ona u opreku sličnost:razlika. Različito izaziva strah. A moć čudovišta skrivena je upravo u strahu kojega izaziva svojim izgledom. Ružno se u drevnim epovima obično skriva u šumi,⁴³ u dubini mora, u dalekoj pustinji, na neistraženom i neosvojenom području, a dojam o ružnoći dijeli određena skupina ljudi koja dijeli i estetske kriterije. U te se kriterije ne uklapa ono što je nepoznato ni ono što je strano, jer to izaziva zazor poput ulaska u mračnu šumu ili putovanja u udaljenu pustinju. Poput pomisli na morski bezdan. Ponekad nije potrebno ići tako daleko ni tako duboko, jer već na samom izlasku iz nastanjenog, uskog i poznatog mitskog prostora vreba neka neman. Pred vratima grada, poput Sfinge pred Tebom ili Nebeskog bika pored Uruka, one koji izlaze ili ulaze, dočekuje nimalo srdačan stvor.

Dogodilo se tako da među epskim junacima različitih tradicija, bez obzira na prostornu i vremensku udaljenost, u vrlinama koje ih rese nema načelne razlike. Međutim, u oblikovanju čudovišnog ljudska je mašta reagirala uvijek na osebujan i originalan način, inspirirana nebrojenim obličnim varijantama neljudskog i nespupana iskustvom poznatog svijeta.

⁴¹ Heroje polubogove nabrojili smo u fusnoti br. 29. Sada su na redu čudovišta božanskog porijekla: Ullikumija je oplodivši stijenu stvorio bog Kumarbi (Puhvel 1989: 25). Za Humbabu se ne kaže izravno da je božanskog porijekla, ali Gilgameš tvrdi da je postavljen od boga Bela da štiti cedrove (Prepek 1985: 33), pa ga možemo smatrati nekom vrstom božanskog namjesnika. Morrígain je ženski demon, ali i božica rata. Sva čudovišta iz Hesiodove *Teogonije* božanskog su roda (Geiron je sin diva Krisaora i Oceanide Kaliroje, dakle djed mu je Ocean. Geironova sestra Ehidna, polužena- poluzmija rodila je s Tifonom Kerbera, Orta, Nemejskog lava, Tebansku Sfingu i Himeru. Tifona je rodila Geja s Tartarom). Nordijska divovska zmija Midgardsormr kći je boga Lokija.

⁴² Prema Nietzscheu, čudovišnost je ono što stoji u pozadini svake definicije lijepog te može "tajanstveno potaknuti maštovitost" više od bilo kojeg drugog elementa sadržanog u definiciji lijepog. O tome usp. Gibson 2002: 63.

⁴³ Humbaba je u cedrovoj šumi koju Gilgameš želi osvojiti. U *Mahābhārati* Pandave najviše čudovišta ubijaju u vrijeme dok borave u šumi u izgnanstvu. To se poglavlje epa zove *Vanaparvan*, doslovno "šumski ud".

3. ONTOGENETSKA DIMENZIJA ČUDOVIŠNOG ILI ŠTO JE ČUDOVIŠTE?

Kakvo je to biće i kako nastaje? Na temelju morfologije koja je opisana na tablici izdvojiti ću neke zajedničke karakteristike:

3.1. GROMOVNIK I VODENA NEMAN.

Kozmogonijske nemani poput Tiamat, Levijatana, Yama, Illuyanke i Vrtrre zastupaju prvobitni kaos koje mora svladati bog ratnik da bi se na početku života i svijeta uveo red i da bi se moglo spriječiti njegovo periodično remećenje. U gotovo svim predajama taj ratnik ima obilježja boga oluje. Pripravljajući kako je svladao Levijatana i Behemota, Jahve se Jobu obraća iz oluje.⁴⁴ S Illuyankom se bori Bog Oluje, a Indra Vrtru ubija gromom.⁴⁵ Vrhovni babilonski bog Marduk u borbi protiv nemani Tiamat koristi Vihor, olujne vjetrove i penje se na olujna kola.⁴⁶ Drevni kanaanski tj. ugaritski bog Baal također je bio poznat pod imenom Hadad, "gromovnik", ili Rimon, s istim značenjem.⁴⁷ Hetitski bog Tešub također je gromovnik, baš kao i Zeus.⁴⁸ Sva čudovišta s kojima se bore gromovnici divovskih su razmjera, uglavnom su reptili (zmije, gušteri, krokodili) ili su rjeđe, stjenovite građe (vedski Vala i hetitski Ullikummi), obitavaju u mraku podzemlja, dubinama mora ili se motaju negdje oko vode.

U kozmogonijskim mitovima rješava se između ostalog i sudbina voda, tako što se objašnjava njihovo:

a) porijeklo:

Nakon što je ubio Tiamat, Marduk stvara svijet od njenog tijela:

Marduk stvori /...../

On o/**blake**/ stvori (njih) /**vodom**/ ispuni.(....)

Dubine otvarajuć (štono) u moru bjehu,

On dade da iz očiju njoj, Eufkrat i Tigris teku (...)

Na njenom "vimenu", visoke p/**lanine**/ stvori,

On (uto) izvore i vrela buši da sobom (vodu) nose.⁴⁹

⁴⁴ *Nato Jahve odgovori Jobu iz oluje i reče...*- formula je koja se javlja na početku *Prve i Druge Jahvine besjede*, *Knjiga o Jobu*, 38¹⁻²; 40⁶⁻⁷.

⁴⁵ Indra je *yo vājrahastab sá janāsa*, *Indrab*, tj. "onaj koji drži *vajru* (grom) u ruci". Prijevod je za potrebe vedskog seminara kojeg je na studiju indologije u Zagrebu 1989. držala prof. dr. Milka Jauk-Pinhak, napravila autorica ovog članka.

⁴⁶ *Gospod se tad, podižuć Vihor, svoje oružje moćno,*
Popne na olujna kola, strašna, njima se ne može
oduprijeti nitko.

Enuma eliš, tabla IV⁴⁹⁻⁵¹, u: *Književnost drevnog Bliskog istoka*, s ruskog preveo Marko Višić, Zagreb: Naprijed, 1993, str. 225.

⁴⁷ Usp. Gray, John, *Mitologija Bliskog istoka*, Opatija: Otokar Keršovani, 1987, str. 64.

⁴⁸ Usp. Puhvel, *nav. dj.*, str. 25.

⁴⁹ *Enuma eliš*, tabla V^{48-49; 54-55; 57-58}; prev. M. Višić, *nav. dj.*, str. 260.

b) obuzdavanje:

Tko li zatvori more vratnicama
 kad je navrlo iz krila majčina:
 kad ga oblakom ko haljom odjenuh
 i ko pelenam' ovih maglom gustom;
 kad sam njegovu odredio među,
 vrata stavio sa prijevornicama?
 Dotle, ne dalje, rekao sam njemu,
 tu nek se lomi ponos tvog valovlja! (Prva Jahvina besjeda, Knjiga o Jobu 38⁸⁻¹²)

a) oslobađanje:

Indrina ću sada izrèci muštva što ih topuznik izvrši nâjprvâ ubio zmaja, probio je Vode, rascijepio je trbuhe planinâ.	Ubio zmaja po planini legla, Rezbar mu istesao topuz sunčan. Kao ričuće krave što potèkû, klizno put mora ôdljezoše Vode. (RV I 32, Indra). ⁵⁰
---	--

Razumljivo je da će uloga junaka u takvim mitovima biti upravo uvođenje reda u kaotično ponašanje voda odnosno svladavanje neke vodene nemani koja je odgovorna za stanje vodenog nereda. Kako o rasporedu voda u prirodi ovisi i rodnost zemlje, često su ovi božanski ratnici pobjedom nad nemani koja je uzurpirala vode, stjecali atribut boga zemljoradnje i plodnosti.

3.2. NEPRIRODNI HIBRIDNI.

Epska čudovišta za kozmogonijskim ne zaostaju ni zastrašujućom veličinom, ni opakom ćudi. Međutim, već pri prvom pogledu na tablicu jasno možemo razlikovati epska od kozmogonijskih čudovišta, jer epska jednostavno imaju deblji *dossier*. Morfološka razvedenost njihovog čudovišnog tijela koje zahtjeva i širinu opisa, osobina je koja se u epskim tekstovima razvija poput neke fiktivne bolesti stvaralačke fantazije. Tijelo koje je poput *patchworka* skrpljeno od nekoliko dijelova različitih životinjskih vrsta javlja se već kod kozmogonijske nemani Tiamat, ali u morfologiji epskih čudovišta ta osobina zloćudno metastazira. Tako je glavno obilježje gotovo svih ovih nemani to što su hibridi, mješanci neprirodno spojeni od raznovrsnih životinjskih dijelova ili mješanci čovjeka i životinje. Humbaba je primjerice, mješanac lava, guštera, jastreba, bika i zmije. Himera je lav, koza i zmija. Sfinga je lav, orao i žena. Kerber je pas i zmija, Minotaur čovjek i bik itd. Hibridi su neprirodni, potpuno izmišljeni, nepotvrđeni u stvarnosti, a njihovo fuzionirano tijelo izaziva strah i zazor. Kako to objasniti?

4. PSIHOLOŠKA DIMENZIJA ČUDOVIŠNOG ILI ČEGA SE ZAPRAVO BOJIMO?

Čudovišta su bezosjećajna i osamljena bića. Njihov je emotivni prostor skučen, sveden na mržnju prema ljudskoj vrsti i istodobnu neutaživu pohlepu za ljudskim mesom. Pomoću primjera epskih ulomaka koji slijede analizirat ću emocije čudovišta držeći se pretpostavke da je njihov zagonetan i često proturječan psihološki svijet, slika koju je stvorio sasvim konkretan ljudski strah, strah koji se može identificirati jedino "raskrinkavanjem" čudovišta.

⁵⁰ *Rgvedski himni*, prev. Mislav Ježić, Zagreb: Globus, 1987, str. 210.

4.1. BEŠĆUTNOST, NEOBUZDANI BIJES I NEUTAŽIVI APETIT.

Opisujući Levijatana Jahve u svojim besjedama Jobu tvrdi da *poput pečine srce mu je tvrdo, poput mlinskog kamena otporno (Knjiga o Jobu, 41-16)*.

U *Beowulfu* čudovište Grendel opisuje se kao *stvor zao i bez ljubavi, užasan i okrutan*; on je *zlobni zloduh koji počinu dosta mrskih umorstava*.⁵¹ On je, *užasnik, dušomoritelj, žestok i zlotvoran, zlonamjernik, zloglasnik, poguba, razbojnik, strahobnik, bjesomučnik, i strahoviti proždor*⁵² koji vrebava u mraku, otima ljude, pije krv i pritom *ne šteti nikoga, nego pustopašno živi, čereći i proždire*.⁵³

Humbaba također *izlazi iz šume na užas ljudima i svakog ubija tko god se približi*⁵⁴.

Među kanadskim Indijancima koji govore algonkijskim jezicima⁵⁵ raširena je priča o divu ljudožderu imenom Windigo u kojega je srce od leda. Na golemoj glavi ima usta poput duplje koja nemaju usnice. Taj nedostatak objašnjava se pohlepom za mesom koja je nesretno čudovište natjerala da pojede vlastita usta. Prema ljudima ne osjeća sućut i nema milosti prema nikome. Čak i kada susretne pripadnika iste ljudožderske vrste, nastane borba kojoj je jedini cilj protivnika pretvoriti u ručak.

Uglavnom, sve što čudovište prema čovjeku osjeća svodi se na nemotiviranu mržnju i strastvenu proždrljivost. Proturječje koje pritom zbunjuje, posljedica je teško shvatljive povezanosti pohlepe za ljudskim mesom i istodobne mržnje prema ljudskoj vrsti. Mrze li čudovišta ljude samo zato jer ih žele pojesti, popiti im krv i isisati mozak? Samo zato jer ih smatraju neodoljivo slasnim obrokom? Nisu li u tom smislu sva čudovišta nastala od primarnog straha čovjeka da će ga netko pojesti? Taj strah može biti opravdan, jer i sam čovjek je predator. Međutim, čovjekov stav prema mesnom obroku znatno je drukčiji. Teško možemo zamisliti da bi ljudski apetit mogao uključivati bijes, agresiju ili mržnju prema ručku. Ukratko, životinje koje ne volimo i koje ne bismo mogli zamisliti u blizini svoje kuće, ne bismo mogli ni pojesti. Rijetke su kulture koje su razvile gastronomiju uključujući u svoj jelovnik pripremanje obroka od životinja za koje postoji opći konsenzus u svezi s osjećajem gađenja. Appetit prosječnog čudovišta nešto je sasvim drugo. Upravo iracionalna mržnja i odvratnost koju osjećaju prema ljudskom rodu u čudovištima pobuđuje glad. Njihov je apetit nastran i neprirodan, sasvim u skladu s njihovim tijelom. Njihova glad nije životinjska nego demonska – oni moraju mrziti da bi mogli jesti.

Zašto ljudska mašta stvara nezahvalna bića koja mrze svoje stvoritelje i žele ih pojesti?

⁵¹ Ulomak iz *Beowulfa* u prijevodu Darka Suvina, u: *Čitanka iz stranih književnosti 1*, ur. N. Košutić-Brozović, Zagreb: Školska knjiga, 1971, str. 181-2.

⁵² *Beowulf*, sa staroengleskog prev. Mate Maras, Zagreb: ArTresor naklada, 2001, str. 33-37, 75-81.

⁵³ *Isto*, str. 67.

⁵⁴ *Gilgameš*, s njem. prev. Preprek, *nav. dj.*, str. 63.

⁵⁵ U algonkijsku porodicu jezika ubrajaju se jezici *blackfoot, odžibva* (ili *čipeva*), *šoni, kri, arapaho, čejenski, mobikanski* i brojni drugi, danas većinom izumrli jezici. Dakle, svi narodi koji su govorili ili govore tim jezicima dijelili su istovjetnu predodžbu o čudovištu Windigo. Gillmore navodi brojne alomorfe tog imena- *Wendigo, Witiko, Wiitko, Wetikoo* itd., sve su to izvedenice istog korijena koji znače "onaj koji živi sam, pustinjak". O tome usp. David Gillmore, *nav. dj.*, str. 75-91.

Možda je odgovor u tome što strahujući od čudovišta, ne strahujemo isključivo od nadmoćnog, odvratnog bića koje nas može pojesti, nego prvenstveno od bezosjećajnosti koja motivira na takvu vrstu ponašanja. Strah koji oblikuje čudovišta nije neobjašnjivi strah od nepostojećeg strašnog bića, nego strah od emotivne praznine koja je to biće učinila strašnim. Bojimo se bešćutnosti i tom smo strahu dali tijelo čudovišta.

Indijanci Ojibwa vjeruju da se Windigo može pobijediti tako da se rastopi njegovo ledeno srce. Iako ovdje nije riječ o metafori, nego o doslovnom značenju, jer je tijelo ovog čudovišta, prema vjerovanju Ojibwa, potpuno ledeno, i bez pomoći metafore znamo da se osjećaji fiziološki povezuju uz prokrvljenost tijela koju omogućava rad srca, a nedostatak osjećaja uz hladnokrvnost. Ojibwe vjeruju da duh Windiga može obuzeti čovjeka tako što svojoj žrtvi zaledi srce. Tako nastaje moćno, ali bezosjećajno i okrutno biće koje, uzgred rečeno, može promijeniti i prehrabne navike, te postati kanibal. No, ljudožderstvo je samo jedno od nuspojava ledenog srca kojim Ojibwe objašnjavaju sve nesreće koje mogu zadesiti čovjeka – od nesreća kao što su smrzavanje u šumi, umiranje od gladi, nestanak djece, pa sve do teških psihičkih stanja depresije, senilnosti i demencije. Do svega toga dolazi posredstvom Windiga i njegova smrznutog srca.

4.2. MIZANTROPIJA, IZOLIRANOST I ASOCIJALNO PONAŠANJE.

Čudovišta su osamljenici, izopćenici i pustinjaci. Unikatni i originalni, oni rijetko pripadaju određenoj vrsti. Često su to izuzetni primjerci atavističnih i neponovljivih stvorenja. Ne postoji drugo biće prema kojemu čudovište može razviti naklonost, jer ono jednostavno nema svoj društveni kontekst; nedostaje mu zajednica u kojoj se razvija. Dijelom radi svog izgleda i ponašanja, a dijelom i radi toga što ne može razviti odnos pripadnosti prema nekoj zajednici, čudovište je društveno neprihvatljivo biće.

Upoznajući nas s Grendelom u *Beowulfu*, pjesnik stalno ističe njegovu izoliranost tvrdeći da je *po pustopoljinama i papratištima lutalac*.⁵⁶ Štoviše, *on se vrebajući i snujući smucao u gluboj noći zamagljenim močvarama* živeći kao *samotnjak strašni*.⁵⁷

Dolazeći *iz močvare pod maglenim brijezima*⁵⁸, taj *u mračnoj noći vrebač što klizi u sjeni*⁵⁹ napada ratnike okupljene u visokoj, prostranoj *vinotočnoj*⁶⁰ dvorani prepunoj svjetla dok se zabavljaju, pjevaju i piju. Privučen je žamorom, blještavilom raskošne pozlate dvorskog luksuza, svirkom harfe, zvonkim pjevom barda i kazivanjem znalaca. Pritom se često napominje da Grendela na zločin motivira zavist prema društvenom životu koji se razvio u gozbenoj dvorani koju je, da bi bila *zlatodvor ratnički*, dao sagraditi kralj Hrothgar.

⁵⁶ *Beowulf*, nav. dj, str. 33, stih 103.

⁵⁷ *Isto*, str. 37, stihovi 161-2; 165.

⁵⁸ *Isto*, str. 75, stih 710.

⁵⁹ *Isto*, str. 75, stih 702-3.

⁶⁰ Ovo je jedan od stalnih epiteta koji se vezuju uz Hrothgarovu dvoranu. Suprotno očekivanjima, u toj vinotočnoj dvorani ratnici uvijek piju pivo, a vino se nikad ne toči. Ovakva uporaba epiteta upućuje na usmeno porijeklo epa.

Tada je zloduh grozni u grdnoj patnji
vrijeme tavorio, onaj što vrebaše u mraku,
jer je svakog dana slušao radovanje
glasno u dvorani; dopiraše zvuk harfe,
zvonki pjevačev poj. Povijedaše da znade

o drevnom ljudskom podrijetlu kazivati;
skladaše kako Svemogućí stvori zemlju.⁶¹
(...)Tako su plemeniti bojovnici blaženo živjeli
u zadovoljstvu, sve dok zločinima ne poče
harati onaj, hudoba iz pakla.⁶²

Patološka mržnja koju Grendel osjeća prema kulturnom i društvenom životu, motivira ga na zloćudno ponašanje snažnije od njegova, uvijek praznog želuca. U pojedinim dijelovima teksta Grendelova pakost, zavist, zloba i nemogućnost podnošenja tuđe radosti, postaju toliko istaknuta motivacija njegove agresivnosti, da gotovo potpuno zaboravljamo da je on ujedno i ljudožder kojega pohlepa za mesom tjera na neku vrstu lova. Njegovo ljudožderstvo bilo bi bezazleno opće mjesto opisa čudovišta i ne bi ulijevalo toliki strah da nije osnaženo homofobijom. To uvjerenje podupiru stalne napomene i česta ponavljanja opisa u kojima se pomno izgrađuje kontrast Grendelova staništa, močvarnog i mračnog, te atmosfere svjetlosti koja vlada na Hrothgarovu dvoru. Ta je svjetlost povezana uz znanje, umjetnost i luksuz – sve ono što je Grendelu uskraćeno i što ga ispunjava ljutnjom. Grendelov bijes pred vratima dvora zapravo je hiperbola nelagode koju primitivan čovjek osjeća pred ustanovom kulture. Nasrnuvši na Hrothgarov dvor, on je zapravo počinio kulturocid, u anglosaskoj verziji.

4.3. EVOLUCIJA STRAHA I OSVAJANJE NOVIH PROSTORA.

Od kozmogonijskih epova do epskih priča, zajedno s tijelom čudovišta evoluirao je i strah – od straha koji je bio vezan za uništenje, jer iako pobijedeno, čudovište se moglo vratiti i ugroziti opstanak zajednice, do straha od boli koje može nanijeti nemilost bešćutnog bića. Tu je zatim i strah od straha koji doživljavamo na nepoznatom, neotkrivenom i neistraženom području, pa onda i strah prema svemu što bismo mogli očekivati da se dogodi, a što je usprkos činjenici da se nikad nije dogodilo, zamislivo. Takav je strah otvorio nepregledne prostore fantaziji.

Čudovište je u međuvremenu dobilo svoje stalno stanište. Skrilo se na čovjeku nedostupnom području – u dubinama mora, na planinskim vrhuncima, u udaljenoj pustinji ili dubokoj šumi. Ponekad vreba svoje žrtve na rubu poznatog prostora ili na granici civiliziranog svijeta – pred vratima grada ili ispred dvora.

U suvremenoj filmskoj kulturi čudovište je osvojilo i prostor svemira, te se kreće neidentificiranim letećim objektima područjem udaljenih i nepoznatih galaksija, otimajući ponekad ljude da bi ih moglo pretvoriti u vlastitu vrstu. Nova generacija čudovišta obično je, ili neka nadmoćna stvar predstavljena hibridom stroja i čovjeka koja se upravo sprema uništiti ljudsku civilizaciju i vratiti stanje prvobitnog kaosa od kojega je sve počelo, ili strahovito moćna metamorfoza inteligentnog kukca koji će u potrazi za novim staništem osvojiti planetu i ljudima hraniti svoj pomladak. U filmskim pričama, osim posebnih efekata kojima obiluju, fascinirani smo iznad svega, pobjedom "naših momaka" koja dokazuje da će iznad inteligencije, savršenih umova i nadmoćne tehnologije uvijek biti srce junaka.

⁶¹ *Isto*, str. 32-33, stihovi 86-92.

⁶² *Isto*, str. 33., stihovi 99-101.

Čudovišta su simulakrumi svih naših strahova. Oduvijek su tu među nama, a postoje samo zato da bismo ih mogli dekapitirati ili gledati naše izabranike kako to rade u naše ime.

5. IDEOLOŠKA DIMENZIJA ČUDOVIŠNOG ILI KAKO NAPRAVITI ČUDOVIŠTE?

Čudovište je neprijateljsko, opasno biće koje, već samim svojim postojanjem prijeti božanskom i zemaljskom poretku. Kako nastaje to predimenzionirano zastrašujuće tijelo neprijatelja? Jedan od mogućih odgovora proizlazi iz prethodnog obrazlaganja psihološke dimenziju čudovišnog:

5.1. EKSTERIORIZACIJOM STRAHA UZ POMOĆ HIPERBOLE.

Strah od nadmoćnog neprijatelja u potrazi za opravdanjem oblikuje predimenzionirano tijelo u koje se poput skladišta mogu naslagati i spremati zastrašujuće pojedinosti. Hiperbolična figura nastala preuveličavanjem neprijateljskih osobina zapravo je zgusnuti koncentrat straha rođen u nemoćnom iščekivanju poraza.

Izvrtnje činjenica do razmjera čudovišnih nastranosti, praksa je dobro nam poznata još iz *Biblije* u priči o hebrejskoj kolonizaciji Obećane zemlje. Naime, Jahve je rekao Mojsiju da pošalje po jednog čovjeka iz svakog pradjedovskog plemena izvidjeti kanaansku zemlju. Kada su se nakon četrdeset dana vratili iz zemlje koju su izviđali, izvijestili su Mojsija i Arona o zemlji u kojoj teče med i mlijeko, o jakim i utvrđenim gradovima i brojnom narodu koji u njima živi. Kaleb je htio odmah, ne oklijevajući napasti i zauzeti Obećanu zemlju smatrajući se dovoljno jakim. Oni koji su posumnjali u vlastitu snagu želeći izbjeći sukob, počeli su širiti dezinformacije o kanaanskom starosjedilačkom stanovništvu opisujući ih kao opasne divove.

I počnu ozloglašivati Izraelcima zemlju koju su izviđali: "Zemlje kroz koju smo prošli da je izvidimo zemlja je što proždire svoje stanovništvo. Sav narod što ga u njoj vidjesmo ljudi su krupna stasa. Vidjesmo ondje i divove – Anakovo potomstvo od divova. Činilo nam se da smo prema njima kao skakavci. Takvi bijasmo i njima."⁶³

Među Izraelcima je zavladao panika i malodušnost. Slika čudovišnog neprijatelja demoralizirala ih je toliko da su požalili što nisu pomrli u Egiptu. Oni koji su je stvorili znali su kakvo moćno propagandno sredstvo čudovište može biti. Ono je prijetnja poretku, na zemlju i na nebu, pa čim su Izraelci posumnjali u svoje vođe Arona i Mojsija, posumnjali su i u samog Jahvu.

Svi su Izraelci mrmljali protiv Mojsija i Arona. (...) Zašto nas Jahve vodi u tu zemlju, da padnemo od mača, a žene naše i djeca da postanu roblje! Zar nam ne bi bilo bolje da se vratimo u Egipat!⁶⁴

Hiperboliziranje osobina neprijatelja nije uvijek posljedica straha. Ponekad je to dio pripovjedne strategije "lovačkih priča" kojima je cilj kvalitativnim i kvantitativnim uvećavanjem osobina neprijatelja/lovine uvećati i slavu pobjednika/lovca. Pobjeda nad slabijim ne inspirira ponos, dok pobjeda nad jačim predstavlja

⁶³ *Knjiga brojeva 13, Izvještaj uhoda*³²⁻³³; *Biblija*, ur. Jure Kaštelan, Zagreb, 1968, str. 118-119.

⁶⁴ *Knjiga brojeva 14, Pobuna Izraelaca*⁴⁻⁵; u: *Biblija, nav. izdanje*, str. 119.

jedini pravi razlog za slavlje. No, kako je u ljudskoj prirodi da izazovu napada na slabije rijetko može odoljeti, takvu je borbu potrebno moralno opravdati predstavljajući je lažno težom no što ona objektivno jest, a to je najlakše postići preuveličavajući dimenzije neprijatelja. Tako je, primjerice mala baskijska zaseda koja je 778. godine u klancu Roncevaux napala odstupnicu vojske Karla Velikog, u svojoj stihovnoj preobrazbi prerasla u siloviti napad četiri stotine tisuća poganskih Saracena, te stvorila *Pjesmu o Rolandu*. Zar bi pogibija jednog "grofa bretonske marke" uopće bila vrijedna spomena da je stradao od šačice gorštaka?

5.2. PROCESOM DEMONIZIRANJA NEPRIJATELJA.

Jedan od mogućih načina modificiranja ljudskog bića u neljudsko ili nadljudsko stvorenje može se odvijati pomoću određenog oblika propagande. Biće koje je tim putem postalo čudovište, teško će ponovo steći status ljudske vrste u sredini u kojoj je nastalo.

Proces demonizacije prikriven nam je i vidimo samo njegov konačan ishod u drevnom sumerskom epu o Gilgamešu kada glavni junak nagovarajući prijatelja Enkidua na pohod u cedrovu šumu, govori o njenom čuvaru Humbabi:

Humbaba, čuvar cedrove šume, uvrijedio je boga Šamaša, suca duhova i ljudi. Postavljen za čuvara svetih cedrova, ne poštuje nikakve granice, izlazi iz šume na užas ljudima. On čini da drveće šumi kao urlanje bure	Svskog ubija tko god se približi I jakoga ruši njegova ruka (...) Prijatelju! hajdemo zajedno do svetog cedra, zajedno ćemo se boriti protiv Humbabe i ubit ćemo neprijatelja bogova i ljudi. ⁶⁵
--	--

Zemljom u kojoj živi Humbaba ne teče med i mlijeko, ali bogata je cedrovinom. No, da bi se domogli cedrovine, Gilgameš i Enkidu moraju se boriti s njenim čuvarima i vlasnicima. Budući da je ovdje riječ o demoniziranju neprijatelja s razlozima oprečnim onima koje smo iznijeli u prethodnom biblijskom primjeru, razumno je zapitati se, ne bi li bilo lakše svladati neprijatelja koji nema ovako zastrašujuće dimenzije? Ne bi li Gilgamešu bilo jednostavnije otići u borbu vjerujući da se bori s inferiornijim i slabijim od sebe? Zašto opasnosti davati čudovišne dimenzije i time uvećavati strah?

Da bismo shvatili što stoji iza "glasina" koje se šire o Humbabi, moramo se prisjetiti da su dva razloga koje Gilgameš navodi za vojni pohod na Humbabu – osim što je Humbaba uvrijedio Šamaša, trebalo bi nasjeći cedrovine!

Prijatelju moj, daleko su gore Libana, Te su planine cedrovom obrasle šumom, U toj je šumi strašni Humbaba. Daj da ga smaknemo skupa.	I sve što postoji zlo, iz svijeta prognamo! Ja ću cedrova nasječ – njima su obrasle gore – Vječno ime sebi ću podići ja! ⁶⁶
--	--

⁶⁵ *Gilgameš, sumersko-babilonski ep*, s njem. prev. Stanislav Prepek, Veselin Masleša, Sarajevo, 1985, str. 63-64. Prijevod S. Prepeka prilagodila sam hrvatskom jeziku mijenjajući ekavske oblike u ijekavske, te oblik *keđar,-ovi* u *cedar,-ovi*, *ko* u *tko*, *sudija* u *sudac*.

⁶⁶ Višić, M., *Književnost drevnog Bliskog Istoka*, Zagreb: Naprijed, 1993, str. 361.

I onome tko makar samo površno poznaje povijest civilizacije, poznato je da u svakom sukobu i svakom ratu zjapi ponor između povoda i uzroka. Uzrok je, gotovo redovito, želja za otimanjem tuđeg vlasništva, a povod je, od strane otimača proklamirani nemoral vlasnika. Vlasnika treba ocrniti, jer posjeduje nešto što želi prisvojiti otimač koji se predstavlja kao navodni čuvar morala i božanskog poretka. Cedrovina će tako pripasti Gilgamešu, jer on je prvenstveno zabrinut za uvrede nanesene Šamašu, a cedrovina je samo zasluga i nagrada za iskazanu pobožnost.⁶⁷ Da bi se steklo moralno pravo na tuđi posjed, najprije je potrebno objaviti "istinu" o vlasnikovu nemoralu, a zatim tom nemoralu odrediti dimenzije čudovišnih razmjera.

Budući je već samim postojanjem čudovišta narušen božanski poredak, opisujući Humbabu kao čudovište, Gilgameš boga pokušava zadržati na svojoj strani. Demoniziranje neprijatelja koje za cilj ima mobilizaciju božanske sile u vlastitu korist, taktika je koja se u zbiljskim međuljudskim odnosima zadržala do danas. Čak i ona strana koja je u sukobu moćnija poseže za ovim postupkom, jer je to drevna mitološka potreba. Dezinformiranje boga i prikriivanje činjenica vezanih za stvarno stanje, dio je mitološkog poigravanja čovjeka s božanstvom; dio igre koju igra biće uvjereni da i od nadmoćnog ima moćnijih. Čak i kada tjelesnom snagom i društvenim položajem može bez puno truda uništiti neprijatelja, čovjek će ga najprije preobraziti u čudovište; tom je iskušenju teško odoljeti. U skladu s tim, svaka je ideologija nastala kao pokušaj izigravanja onoga što ideolog smatra božanski nadmoćnim.

6. SVA ČUDOVIŠNA PROTURJEČJA

Ono što definira čudovište zapravo je niz neuhvatljivih proturječja:

6.1. ČUDOVIŠTE JE SLIKA RAZLIČITOSTI KOJA POTIRE RAZLIKE.

Neljudsko i neprirodno biće koje je najčešće polimorfni hibrid sastavljen od nekoliko različitih vrsta prijetnja je cjelovitosti i uniformnosti života, jer se potiranjem razlika među vrstama gubi i opravdanost njihova postojanja. Ako je moguće biće koje ima osobine bika, lava vuka i jastreba, čemu onda bik, lav vuk i jastreb postoje kao zasebni entiteti? Takvo biće nije prijetnja opstanku bioloških vrsta na temelju kojih nastaje, nego, prije svega prijetnja umu njihova stvoritelja – prijetnja ljudskoj vrsti.

6.2. ČUDOVIŠTA SU NASILNICI I ŽRTVE.

Čudovište je savršenije, superiornije i drukčije biće, ono nikada nije inferiorno u odnosu na čovjeka. Superiornijim ga najčešće čini nedostatak srca. U tom smislu, nerazvijenost emotivnog života čudovišta i njegova apsolutna bešćutnost, samo je

⁶⁷ Kolikogod bih željela izbjeći izravne političke aluzije na repliku ovakvog ponašanja u nama suvremenom svijetu, ne mogu odoljeti tom izazovu, pa ću samo napomenuti da je i u našem vremenu nafta pripala onome koji je smaknuo Humbabu u namjeri da *sve što postoji zlo iz svijeta progna*. To čudovište upravo se spremalo *na užas ljudima i vrijeđajući boga* uništiti svijet specijalnim oružjem. Nafta je i u ovom slučaju samo nagrada za besprijeekorno moralno ponašanje. Tko je zapravo čudovište, a tko junak? Ne bismo li trebali raskrinkati Gilgameša i otkriti njegovo *vječno ime*?

dodatna razina na kojoj čudovište prijete ljudskoj vrsti. Ono je moćno biće koje ne poznaje milost i buduću da je takvo, predstavlja izuzetnu opasnost sentimentalnom svijetu koji je izgradio čovjek, biće koje želi vjerovati u vlastitu duhovnost i bogatstvo emotivnog kompleksa. Nekada iz šume, danas iz svemira različiti hibridi i mutanti napadaju čovjekov um samo zato da bi zauzeli mjesto koje je u poznatom sustavu čovjek stvorio za sebe.

Svrha njihova postojanja nije samo agresija bez logičkog utemeljenja. Svrha je superiornog bića vječno stradanje u trijumfu izabranog pripadnika određene zajednice, jer taj trijumf dokazuje da od nadmoćnog postoji netko nadmoćniji, a taj netko je uvijek na "našoj" strani.

6.3. ČUDOVIŠTE JE (NESUĐENI) JUNAK, A JUNAK JE ČUDOVIŠTE.

Geiron je zapravo mirno čuvao svoje stado. Blago koje je on imao poželio je netko drugi. Da on to stado nije čuvao svojim trima tijelima i trima glavama, i da mu pritom nije pomagao dvoglavi pas i div, Heraklo bi bio obični konjokradica. Ovako je otimačina dobila dimenziju junačkog djela. Postojanje čudovišta čest je alibi za opačine koje čine junaci. Oduzmemo li ponekom čudovištu njegove morfološke osobine, i ostavimo li ga da mirno čuva svoje blago, učinili bismo ga junakom. Međutim, kad bi se čudovišta pretvorila u junake, što bi junake činilo junacima?

6.4. ČUDOVIŠTA SU VJEČNI SMRTNICI.

Iako je smisao borbe s čudovištem njegovo potpuno svladavanje, čak i onda kada je dekapitirano, ono se ponovo javlja. Sposobnost regeneracije koju ima čudovište ne odnosi se samo na mogućnost da mu naraste nova glava ili novi rep, nego i na mogućnost seljenja njegova tijela kroz vrijeme, medije i predaje. Čudovište je vječno. Njegov je smisao u ponovljivosti njegove smrti, ono je prokleta biće koje smo izmislili samo zato da bismo ga mogli uvijek iznova svladavati, ili da bismo gledali i čitali o tome kako ih izabranici pozvani od nas svladavaju štiteći nas tako od nas samih.

6.5. Za kraj, umjesto zaključka, držeći se proturječja čudovišnog duha, napisat ću kratku posvetu prototipu čudovišta koje me inspiriralo na ovaj rad.

Čudovišta su posvuda oko nas. Nepobjedivi jer je nama potrebna vječna borba. Tu su da nas, oduvijek i zauvijek, podsjećaju na našu ljudsku toplinu. Dok strahujemo od ledenog srca, naše je toplo. I na tome vam, draga čudovišta, hvala.

LITERATURA

A n d r i a n o, Joseph D., 1999: *Immortal Monster: The Mythological Evolution of the Fantastic Beast in Modern Fiction and Film*, Westport Conn.: Greenwood Press.

Beowulf, 2001: Sa staroengleskog preveo Mate Maras, Zagreb: ArTresor naklada.

B a i l e y, Greg and Mary B r o c k i n g t o n, 2000: *Epic threads: John Brockington on the Sanskrit epics*, New Delhi: Oxford University Press.

- C o h e n, Jeffrey Jerome (ur.), 1997: *Monster Theory: Reading Culture*, University of Minnesota Press.
- G i b s o n, Andrew, 2002: "Pripovijedanje i čudovišnost", u: *Politika i etika pripovijedanja*, ur: V. Biti, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Gilgameš, sumersko-babilonski ep*, 1985: S njem. prev. Stanislav Preprek, Veselin Masleša, Sarajevo.
- G i l l m o r e, David D., 2003: *Evil Being, Mythical Beasts, and All Manner of Imaginary Terrors*, University of Pennsylvania Press.
- G o s p o d i n o v i ć, Bernard, 1993: *Egipat- mitovi Heliopolisa*, Zagreb: Integra.
- G r a v e s, R.- R. P a t a i, 1969: *Hebrejski mitovi*, Zagreb: Naprijed.
- G r a y, John, 1987: *Mitologija Bliskog istoka*, Opatija: Otokar Keršovani.
- G o e n z-M o a č a n i n, Klara, 1996: *Sahrdaya: književno putovanje sa srcem u Indiju*, Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- H e s i o d, 2005: *Postanak bogova*, S grčkog preveo Branimir Glavičić, Zagreb: Demetra.
- H u i z i n g a, Johan, 1992: *Homo ludens. O podrijetlu kulture u igri*, Zagreb: Naprijed.
- I o n s, Veronica, 1985: *Indijska mitologija*, Opatija: Otokar Keršovani.
- J e ž i ć, Mislav, 1987: *Rgvedski himni. Izvori indijske kulture i indoeuropsko nasljeđe*, Zagreb: Globus.
- K a t i č i ć, Radoslav, 1973: *Stara indijska književnost*, Zagreb: Nakladni zavod MH.
- M a č e k, Dora-Herman P á l s s o n-Rudolf S i m e k, 2003: *Staronordijska mitologija i književnost*, Zagreb: ArTresor naklada.
- M a t a s o v i ć, Ranko, 1994: *Rekonstrukcija teksta u indoeuropeistici*, Doktorska disertacija, Filozofski fakultet u Zagrebu.
- M a t a s o v i ć, Ranko, 2000: *Kultura i književnost Hetita*, Matica hrvatska.
- N i e t z c h e, F. W., 1919: *Human, all to human: a book for free spirits*, Chicago: Charles H. Kerr & company.
- P u h v e l, Jaan, 1989: *Comparative Mythology*, Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.
- R e i n e r, Erica, 1982: "Mezopotamska književnost", u: *Povijest svjetske književnosti 1*, Zagreb: SNL.
- R o b i n s o n, H. S.-K. V i l s o n, 1976: *Mitovi i legende svih naroda*, Beograd: Rad.
- S m i t h, G. Elliot, 2003: *Evolution of the Dragon*, Kessinger Publishing.
- S m i t h, Ruth (ed.), 1957: *The Tree of Life*, New York: The Viking Press.

The Mahabharata, 1973-2004: Translated and edited by J.A.B van Buitenen, Chicago; London: The University of Chicago Press.

V i š i ć, Marko, 1993: *Književnost drevnog Bliskog Istoka*, Zagreb: Naprijed.

Z a m a r o v s k ý, Vojtech, 1973: *Junaci antičkih mitova: leksikon grčke i rimske mitologije*, Zagreb: Školska knjiga.

W a t k i n s, Calvert, 2001: *How to Kill a Dragon: Aspects of Indo-European Poetics*, Chicago; London: The University of Chicago Press.

MORPHOLOGY OF THE MYTHICAL MONSTER

SUMMARY

Starting from the assumption that the power of archetypal resistance showed by the mythical monster is based on the specific morphology of its body, this paper takes the view that the monster's body stands for the body of culture which created it. Namely, in the contrast between culture and nature, the monster's body represents culture. It is entitled to this role not only because, in contrast to a highly-mimetical figure of a hero, it does not confirm itself in nature, but primarily because the life of a monster is an authentic product of the literary world and because the foundations of alternative worlds could only be laid by the laws of reality. The first part of the paper analyses the morphology of selected monsters as a basis for a further display of the morphology of the culture which produces them. The criterion for selecting a representative hero who is in conflict with a certain monster has reduced the number to thirty-one monsters taken from old traditions. The table of the morphological overview is far from being comprehensive; all the representative monsters which do not have a rival in a certain culture have been left out along with many traditions whose sources were not reliable enough.

The second part of the paper, starting from the morphological overview, considers the relationship between aesthetic, ontogenetic and ethical dimensions of the monster, and analyses its psychological and ideological function. Finally, a definition of a monster is given, based on the previously presented contradictions of the mythical phenomenon of monstrosity

KEY WORDS: *myth, morphology, monster, culture, ethics, aesthetics.*